

МАЛІ ФОЛЬКЛОРНІ ЖАНРИ В СУЧАСНОМУ
УКРАЇНСЬКОМУ МЕДІАПРОСТОРИ¹

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 1 (55)

УДК 070:398:81'42

DOI: [https://doi.org/10.24144/2663-6840/2026.1.\(55\).85-92](https://doi.org/10.24144/2663-6840/2026.1.(55).85-92)

Кузь Г. Малі фольклорні жанри в сучасному українському медіапросторі; кількість бібліографічних джерел – 23; мова українська.

Анотація. У статті досліджено малі фольклорні жанри як феномен реакції на соціально-політичні потрясіння та воєнні події останнього десятиріччя, зокрема на повномасштабне російське вторгнення 2022 року. Фольклор розглядається як динамічний культурний механізм акумуляції й трансляції колективного досвіду, що актуалізується в умовах суспільної кризи та виконує терапевтичну, мобілізаційну, інтеграційну й інформаційно-опірну функції. Авторка показує, що народна усна й словесно-візуальна творчість у вигляді прислів'їв, приказок, замовлянь, фразеореплік, гасел і мемів швидко актуалізується в мережевому середовищі й виконує терапевтичну, мобілізаційну та інформаційну функції: вона допомагає пережити колективні травми, висміювати ворога й підтримувати бойовий дух. Проаналізовано феномени повторної фольклоризації, реактуалізації й запозичення, простежено, як традиційні символи й літературні цитати (зокрема, Т. Шевченка) набувають нового значення у воєнному дискурсі. Окремо розглянуті типи малих фольклорних жанрів і приклади популярних фраз та мемів («Русській воєнний корабель...», «Доброго вечора, ми з України!», «Чий Крим?» тощо), що ілюструють різні стратегії вербалізації подій. Методично дослідження спирається на описовий підхід, контекстуальний, семантичний і функціональний аналіз; матеріалом стали тексти, зафіксовані в публічному медіадискурсі. Проведено жанрову й функційну класифікацію малих фольклорних форм, виокремлено групи за походженням (запозичені, новостворені, утворені від традиційних текстів, реактуалізовані) і за функціями (інтеграційні, орієнтаційні, агональні, контакторегулювальні). Авторка підкреслює роль мережевого середовища в прискоренні циркуляції фольклорних новотворів, а також актуалізує проблему збору, опису й аналізу таких текстів як джерела соціокультурної пам'яті. Узагальнення підтверджує роль фольклору як засобу адаптації, ідентифікації і колективної пам'яті. Зроблено висновок, що сучасний фольклор є важливим інструментом самоорганізації українського суспільства в умовах воєнного протистояння.

Ключові слова: малі фольклорні жанри, медіадискурс, паремії, фразеорепліки, мережевий фольклор.

Формулювання проблеми. Фольклор останнього десятиріччя в Україні — це унікальне явище сучасної народної творчості, що твориться як реакція на травматичні суспільні події, що потребують вироблення спільного погляду на ситуацію та способів сприйняття і адаптації до неї. Він виконує терапевтичну, мобілізаційну та інформаційну функції, допомагаючи суспільству пережити травми, висміювати ворога та підтримувати бойовий дух. Саме фольклор першим відгукнувся на події повномасштабного вторгнення в лютому 2022 року: в цей час соцмережами покотилася потужна хвиля нових вербальних та вербально-візуальних текстів різних жанрів (зокрема, приказок, прислів'їв, замовлянь, слоганів). Цей пласт політичного фольклору продовжив як давню фольклорну традицію, так і новішу — так званого «майданного» фольклору та проілюстрував важливість суспільної комунікації посередництвом фольклорних текстів.

Уже в перші тижні «великої» війни набув нового звучання та значення гімн українських січових стрільців «Ой у лузі червона калина»; це явище факівці-фольклористи кваліфікують як повторну фольклоризацію [Кузьменко 2022, с. 706]. Потужну хвилю творчості запустила фраза-репліка українського прикордонника Романа Грибова: «Русській воєнний корабель їди на х.й!» — гасло-інвектива, відповідь українських солдатів з острова Зміїний, яку отри-

мав російський окупаційний корабель на пропозицію здатися під час повномасштабного російського вторгнення в Україну наприкінці лютого 2022 р. Набули популярності та широкого розповсюдження фрази-меми про «конотопських відьом»², «півника з Бородянки», «шафку, що тримається»³, «насіння соняшника»⁴ та ін. Прикметно, що майже всі наведені приклади, окрім «русского корабля», включають символи із тривалою історією в українській культурі, що дає можливість розглядати явище словесно-візуальної творчої реакції на воєнні події як таке, що має глибоку традицію в українській культурі. Фіксування і вивчення феномену бурхливої народної творчості, на наш погляд, є важливим

² Мем «конотопські відьми» відсилає до ситуації, коли російські бетеери 3 березня 2022 року зайшли до Конотопа й одна із жінок на вулиці пригрозила окупантам, що стануть сексуально неспроможними, заявивши: «Знаєш, де ти є? Це Конотоп. Тут кожна друга жінка – відьма. У тебе завтра х.. стояти вже не буде».

³ Півник з Бородянки – тиражований твір виробництва Васильківського майолікового заводу, авторства Валерія Протор'єва та Надії Протор'євої. Екземпляр такого півника був виявлений в одному зі зруйнованих російським бомбардуванням будинків у Бородянці, на кухонній шафі, яка привернула широку увагу тим, що вціліла на стіні знищеної квартири. Кухонна шафа з півником, яка залишилася на стіні, стала символом стійкості і нескореності.

⁴ Мем про «насіння соняшника в кишені окупантів» став символом українського спротиву на початку повномасштабної війни, виникнувши після відео, де жінка в Генічеську пропонувала російським солдатам покласти насіння в кишені, щоб воно проросло на українській землі після їхньої загибелі.

¹ Роботу виконано в межах наукового проекту VEGA 1/0368/24 Medzijazykové frazeologické paralely v západoslovenskom a východoslovenskom kontexte.

завданням української філології, адже такі тексти творять своєрідну мистецьку за формою та народну, масову за змістом історію українського спротиву в XXI сторіччі.

Аналіз досліджень. Явище активного піднесення усної та візуальної народної творчості воєнного періоду привернуло велику увагу науковців – мовознавців, фольклористів, літературознавців, культурологів, дослідників медійного простору. Наприклад, з погляду фольклористики образ *москаля*, малі фольклорні жанри та повторну фольклоризацію пісні «Ой у лузі червона калина» аналізує в низці статей львівська дослідниця Оксана Кузьменко [Кузьменко 2022, 2023, 2025], анекдоти, вірші, каламбури, гасла, заклики, стилізації до відомих текстів як один із способів інформаційної війни розглядає у своєму дослідженні «Мова постфольклору в дискурсі інформаційної війни: концептуальні метафори, меми-концепти, іллокутивний зміст» Ольга Кирилюк [Кирилюк 2022], мовну гру як засіб творення малих фольклорних жанрів описали в статті «Мовна гра в інтернетних постфольклорних текстах періоду російсько-української війни» Олена Кравченко та Наталія Федотова [Кравченко, Федотова 2022]. Варто окремо відзначити колективну монографію «Російсько-українська війна в сучасному фольклорі: антропологічний вимір» [Російсько... 2025], яка вийшла друком минулого року в Інституті мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського. В цьому дослідженні проаналізовано сучасні фольклорні традиції українців в Україні та за кордоном, роль пісенної творчості як елемента масових протестів проти агресора в європейських країнах, особлива увага приділяється усним розповідям і спогадам, записаним від українських біженців. Розділ Лариси Вахніної присвячено показу нової ролі стрілецької пісні «Ой у лузі червона калина», що стала знаковим твором у репертуарі українських біженців періоду російсько-української війни та набула популярності в багатьох країнах Європи, де Україна знайшла свою підтримку в такий нелегкий час [Вахніна 2025]. Нашу увагу привернув також розділ авторства Тетяни Броварець «“Кохайтеся, чорнобриві, та не з москалями”: фольклоризація Шевченкових рядків у воєнний час», в якому йде мова про одну з найбільш символічних фольклоризованих настанов Тараса Шевченка в контексті російсько-української війни [Броварець 2025].

Частина досліджень торкаються окремих жанрів народної творчості сучасного періоду. Наприклад, особливості побутування гасел спротиву та спробу їхньої класифікації представили у статті «Національні політичні гасла спротиву періоду повномасштабної агресії 2022 року» Наталія та Дарина Салтовські [Салтовська, Салтовська 2022]. Міждисциплінарний характер властивий для дослідження Ольги Кирилюк «Мова постфольклору в дискурсі інформаційної війни: концептуальні метафори, меми-концепти, іллокутивний зміст» [Кирилюк 2022]. Ірина Григоренко та Ірина Воловенко у статті «Новітній український фольклор у мережевій кому-

нікації: типологічні характеристики та тематика» представляють результати дослідження **новітнього українського фольклору**, що функціонує в інтернет-просторі (соцмережі, форуми, меми, коментарі), як **особливу форму сучасної усної традиції**, адаптовану до цифрового середовища, і кваліфікують мережевий фольклор **як повноцінний фольклорний феномен** зі своїми жанрами, функціями й законами розвитку [Григоренко, Воловенко 2019, с. 42].

З позицій журналістикознавства, культурології й соціології малі фольклорні жанри стали об'єктом вивчення Юлії Вощенко [Вощенко 2023], Жанни Денисюк [Денисюк 2027], Ірини Григоренко [Григоренко 2019] та інших. Не оминули своєю увагою тему словесно-візуальної народної творчості й літературознавці. Зокрема, до феномену популярності мему «конотопські відьми» звертається у своїй статті «“Конотопська відьма”: притча про війну, загрозу колонізації та малоросійський маскарад» Тамара Гундорова [Гундорова 2024], загалом рецепцію літературних образів XIX ст. в сучасному медіапросторі висвітлила у статті «Рецепція творчості українських письменників XIX ст. в інтернетному постфольклорі воєнного часу» Олена Кравченко [Кравченко 2022].

З мовознавчого погляду багатослівні новотвори або актуалізовану фразеологію та пареміологію в масмедійному дискурсі досліджували Людмила Пашинська [Пашинська 2011, 2018, 2025], Валентина Калько [Калько 2020], Володимир Мешков [Мешков 2020], Алла Архангельська [Архангельська 2024] та інші науковці. Попри зацікавлення збиранням та описом малих фольклорних жанрів як знакового явища сучасного суспільно-політичного дискурсу залишається потреба в їхньому подальшому опрацюванні, зокрема з точки зору тематики, жанрових різновидів, функційних особливостей, мовних та мовленнєвих особливостей.

Мета статті, завдання. Метою нашої розвідки є окреслення тематичних, жанрових та функційних груп новостворених чи наново актуалізованих паремій, що побутують в сучасному медійному дискурсі, а також характеристика їхніх тематичних, жанрових та функційних особливостей.

Методи та методика дослідження. У роботі використовуємо описовий метод, методи контекстуального та функціонального аналізу під час вивчення структури й принципів функціонування малих фольклорних текстів, а також методи семантичного та контекстного аналізу.

Матеріалом дослідження стали прислів'я, приказки, гасла, фразеорепліки та інші малі фольклорні жанри, зафіксовані нами в суспільно-політичному публічному дискурсі в останнє десятиріччя.

Виклад основного матеріалу. Фольклор постає як особливий культурний механізм акумуляції та трансляції колективного досвіду в часовій перспективі. У постмодерну епоху під впливом диджиталізації зазнали трансформацій як самі комунікативні практики, так і підходи до вивчення фольклору, що зумовило зміну способів циркуляції фольклорних новотворів. Відповідно модернізува-

лися й методи фольклорної фіксації: сьогодні аналіз цифрового простору дає змогу швидко визначити актуальність тексту та характер його функціонування. У цьому контексті актуалізується поняття вторинної фольклоризації, коли традиційні тексти «реанімовуються» через діяльність автентичних або естрадних виконавців [Кузьменко 2023].

Перебувають на етапі трансформації і дослідження малих фольклорних жанрів: змінюється їхня жанрова палітра, способи поширення, форма, а також стилістичні параметри. «Літературознавча енциклопедія» подає таке визначення цього поняття: «Малі фольклорні жанри — лаконічні за формою жанри на зразок паремій, власне прислів'їв, приказок, а також загадки, заклички, зичення, примовки, прокляття, скоромовки, лічилки, анекдоти. До них належать також пісенні тексти на одну строфу, наприклад, коломийки» [Літературна... 2007, т. 2, с. 9]. В останнє десятиріччя на позначення «народної творчості, сформованої в умовах урбанізації та посилення ролі ЗМІ й соцмереж» використовують також терміни *постфольклор* [Денисюк 2017, с. 6], *інтернет-фольклор* та *мережевий фольклор*, трактуючи їх як «мультимедійну народну творчість в Інтернет-комунікаціях» [Григоренко 2019, с. 42]. Новітня теорія інтернет-фольклору, як вважають Ірина Григоренко та Ірина Воловенко, має тенденцію до відокремлення від фольклористики в дисципліну, що межує з цифровою етнографією, мережевою антропологією та масмедійною теорією. Водночас інтернет-фольклор варто розглядати як феномен комунікації, що виник завдяки симбіозу креативності (художності), анонімності (колективності або відмови від авторства), варіативності (мінливості), масовості (глобальності), мультимедійності (технологічності) [Григоренко, Воловенко 2019, с. 42].

У пропонуваному дослідженні використовуємо фольклорну (малі фольклорні жанри) та мовознавчо-фольклорну (паремії, фразеологізми, фразеорепліки) термінологію та робимо огляд таких коротких текстів (прислів'їв, приказок, фразеореплік, привітань, побажань, фрагментів з анекдотів, віршів, каламбурів, гасел, закликів тощо), які функціонують у сучасному медіадискурсі та ілюструють, описують нову дійсність, у тому числі й історію спротиву України в російсько-українській війні.

Новітня та актуалізована сучасна народна творчість включає широку жанрову палітру: це прислів'я (*Маємо те, що маємо; Прийде весна – саджати будемо; Росіянам вірити – себе не поважати; Москаль не мамонт, сам не вимре; Скільки орка не годуй, він на Гаагу дивиться; Назвався москалем – лизь у мишок; Згода буде, а русня руйнує*), приказки (*Цей день настав; щось пішло не так; Нам своє робить!; не все так однозначно*), замовляння (*Буде тобі, враже, так, як відьма скаже!; Повітряна тривога – перейди до Таганрога, з Таганрога до Пітера, до бункерного пі...ра!*), слогани (*Наша русофобія все ще недостатня!; Україна була, є і буде!; Мова – має значення!; Мова – зброя!; Герої не вмирають!*), фразеорепліки (*Стадіон так стадіон!; Це ж було вже; Де ви були вісім років?; Руський військовий кора-*

бель, йди на...!; Як тобі таке, Ілоне Маску?; А нас то за що?), гасла-заклики (*Україна понад усе!; Будь сильним, як ця кухонна шафа!; Україна починається з тебе!; Перемогли нацизм – переможемо і рашизм!*), паремії, що відсилають до відомих анекдотів, народних пісень, авторських блогів та ін. (*Маю час і маю натхнення* (з анекдоту); *Яке прикре самогубство* (з анекдоту); *Боже, яке кончене!* (фраза-мем, назва телеграм-каналу); *Немає сечі терпіти ці борошна* (з сфальшованих російськими ботами коментарів українців); *Путін – х...ло!* (з пісні вболівальників харківського футбольного клубу «Металіст»). На межі народної і авторської творчості перебувають цитати з авторських пісень, віршів чи інших відомих текстів/контекстів, що зазнають фольклоризації⁵ (*В своїй хаті своя правда, і сила, і воля* (Т. Шевченко); *Лунайте сю скалу!* (І. Франко); *Я не здамся без бою* (рядок з пісні С. Вакарчука); *Треба жити!* (фрагмент з диктанту національної єдності-2025, алюзія до цитати Л. Подерев'яньського)) та ін.

З погляду часу та історії виникнення сучасні малі фольклорні тексти можна поділити на запозичені, новостворені, створені на основі вже наявних текстів та образів-символів та актуалізовані, відомі раніше тексти, що набули нового звучання.

Тенденцію до універсалізації віртуального комунікативного простору ілюструють різного типу запозичені стійкі конструкції – перекладені, скальковані, комбіновані:

Як тобі таке, Ілоне Маску? (рос. *Как тебе такое, Илон Маск?*) – мем як реакція на недоугі спроби копіювати технічні досягнення Заходу, фраза супроводжує зображення «дивних» винаходів (напр., *Як тобі таке, Ілон Маск: шукати антибіотики приладом для визначення солі?* /Фейсбук/).

Окей, Гугле... – одна з команд голосового пошуку, використовується з іронією (напр., *Нема жодного посібника про те, як говорити про закони. О'кей, Гугле, виправмо /Економічна правда/*).

Це відчуття, коли... (англ. *that feeling when*) – фрази-коментарі до картинок з виразною мімікою (напр., *Я, коли побачив суперанонсоване новорічне вітання Зеленського; Це відчуття, коли завтра ЗНО* /Фейсбук/);

Щось пішло не так (рос. *Что-то пошло не так...*) – фраза-мем найчастіше супроводжує кумедні фото та картинки, іронічне обігрування невдач (напр., *Викладачі почали давати питання на іспити...Схоже, щось пішло не так* /Фейсбук/).

До новостворених паремій можемо віднести фрази на зразок:

Російський/руській військовий корабель, йди на...!

⁵ Фольклоризацією традиційно науковці називають процес засвоєння та трансформації фольклорних елементів у творчості письменника; ми використовуємо цей термін, слідом за Т. Броварець, із значенням «реактуалізація відомих раніше крилатих висловів, процес переходу авторського поетичного тексту (Шевченка) у сферу живої народної комунікації, де він активно цитується, перефразовується, трансформується, функціонує як квазіфольклорний вислів / формула / гасло, втрачає чітку прив'язку до авторства і починає жити як елемент колективної мовної практики (див. Броварець Т. «Кохайтесь, чорнобриві, та не з москалями»: фольклоризація Шевченкових рядків у військовий час (2025)).

– фраза, що стала символом української незламності, цитата прикордонників з острова Зміїний, які 24 лютого 2022 року так відповіли російським військовим на пропозицію скласти зброю. Фраза з'явилася на перших шпальтах десятків закордонних видань. «Монобанк» використав фразу в дизайні кредитних карток, «Нова пошта» запустила акцію під такою ж назвою, а «Укрпошта» випустила поштову марку на цю тему. Також фразу розмістили на бігбордах багатьох українських міст. Внаслідок шаленої популярності з'явилися похідні новотвори: *ити/іти за руським/російським кораблем* – 'пропасти, загинути' (напр., *Через добу після спецпогашення першої поштової марки «Русській військовий корабель, іді ...!» російський флагман «Москва» затонув* /volynnews.com/).

Доброго вечора, ми з України! – слова з однойменного треку полтавських діджеїв Dj Probass і HARD1, що вийшов у жовтні 2021 року; використовується як привітання при зустрічі. Фрагмент став популярним у Тіктоку. Також фразу під час війни Росії з Україною спопуляризував голова Миколаївської обласної державної адміністрації Віталій Кім.

Україна була, є і буде! – один зі слоганів українського журналіста і блогера Р. Цимбалюка, використовується як репліка-прощання.

Геть з України, москаль некрасивий! – мем, що поширився в 2022 році під час російсько-української війни; фрагмент з культового серіалу «Козаки», використаний в ролику Jerry Neil, де Андрій Данилко в образі Верки Сердючки каже вже культову фразу: «Геть з України, москаль некрасивий».

Не все так однозначно/просто (рос. *не всё так однозначно*) – фраза з відеосюжету з аферисткою М. Ципко, яка знімалася в російських пропагандистських відео то як одеситка, то як мешканка Криму, і стала елементом великої кількості мемів. Використовується для іронізування над прихильниками конспірологічних теорій (напр., *Шапочка з фольги, дивакватий вигляд, бліде обличчя і купа історій про «не все так просто» – сучасний любитель конспірологічних теорій вже давно не такий* /Pravda.com.ua/).

Чий Крим? – фраза-ідентифікатор «хороших росіян», спосіб визначити, хто з росіян справді виступає на боці справедливості і закону в протистоянні Росії та України (напр., *Ще одним способом визначити «хорошого руського» називають відповідь на запитання: «Чий Крим?»* /ukrinform.ua/).

З плином часу стають народним надбанням, позбуваються шлейфу авторства та статусу крилатих висловів фрази українських політиків:

Маємо те, що маємо (Л. Кравчук) – вживається як констатація невтішної ситуації (напр., *Маємо те, що маємо: Голова Верховної Ради визнає, що грошей для фінансування медицини в бюджеті-2021 виділено недостатньо* /1+1/).

Україна – не Росія. Назва книги Л. Кучми, другого Президента України, вживається в прямому значенні, але не як назва книжки (напр., *Як «Україна – не Росія», так і «Білорусь – не Україна»* /Укрінформ/; *Україна не Росія – тисячолітня війна Московії з Руссю* /Youtube/).

Стадіон, так стадіон (П. Порошенко) – фраза-відповідь на запрошення В. Зеленського провести дебати на стадіоні; використовується у значенні згоди (напр., *«Стадіон так стадіон»: Порошенко прийняв виклик Зеленського* /holosameryku.com/).

Це ж було вже (Л. Кучма) – фраза-мем сказана у 2003 році президентом Кучмою на адресу прем'єр-міністра В. Януковича; використовується як репліка на повторювані аргументи чи дії (напр., *«Це ж було вже!» Нотатки про хайп, наблік-арт і Львівський тиждень скульптури* /lv.ua/).

Пропало все (Ю. Тимошенко) – сказані про текст на суфлері слова Ю. Тимошенко отримали куди більш символічний сенс; використовується як іронічна оцінка загрозливої ситуації (напр., *«Пропало всьо. У мене не то на суфльоре»*. Фраза Юлії Тимошенко стала новим трендом в TikTok /tv.ua/).

На основі наявного в українській культурі й, зокрема, літературі образу конотопської відьми (з твору Г. Квітки-Основ'яненка «Конотопська відьма») та реальної історії початку російсько-української війни, коли мешканки Полтавщини погрожували російським окупантам втратою фертильності, постав текст-фрагмент пісні *Буде тобі, враже, так, як відьма скаже!*

Актуалізувалися в період російсько-української війни гасла та гасла-привітання: *Все буде Україна!; Україна понад усе!; Слава Україні! – Героям слава!; Слава нації! – Смерть ворогам!* – українські патріотичні гасла часів народно-визвольних змагань першої половини ХХ ст.; використовуються як привітання/прощання; заклики до боротьби за незалежність України, а також їхні жартівливі переробки: *Слава нації! – кінець російській федерації!; Україна – молодець! Росії – кінець!*

До реактуалізованих (фольклоризованих, за термінологією Т. Броварець) можемо віднести і знакові цитати із творів українських письменників, насамперед Т. Шевченка: *І чужого научайтесь, й свого не цурайтесь!* (Т. Шевченко); *В своїй хаті своя правда, і сила, і воля!* (Т. Шевченко); *Борітеся – поборете! Вам Бог помагає.* (Т. Шевченко); *Кохайтесь, чорнобриві, та не з москалями...* (Т. Шевченко); *Щоб не плакати, я сміялась* (Леся Українка); *Нам не страшні московські воші, нам страшніші українські гниди* (С. Петлюра); *Ніщо не зупинить ідею, час якої настав* (С. Бандера); *Нам своє робить* (П. Тичина). Найчастіше фольклоризуються цитати із творчості Т. Шевченка, що, на думку О. Кравченко, спричинено тим, що його постать «пов'язують із радикалізацією українського руху й несприйняттям імперського гноблення» [Кравченко 2022]. Дослідниця Т. Броварець справедливо підкреслює, що фольклоризація самої постаті Кобзаря (а не лише його творчості) побутувала і сторіччя тому, доказом цього є тогочасна епіграфічна вишивка: на предметах могли зображувати хату чи могилу Тараса (з відповідним підписом), а пізніше – його портрет [Броварець 2025, с. 96].

Тематика малих фольклорних жанрів в масмедійному дискурсі в останнє десятиріччя, як бачимо, групується навколо ідей утвердження укра-

їнської нації, збереження Української держави і тих явищ, символів, постатей, які «працюють» на таку ідею (*Україна була, є і буде!*; *Мова – має значення!*; *Все буде Україна! Україна понад усе! Слава Україні!* – *Героям слава!*; *В своїй хаті своя правда, і сила, і воля!*; *Борітеся – поборете! Вам Бог помагає*; *Країна, на гербі в якої курка, ніколи не переможе країну, на гербі в якої виделка; Москаль не мамонт, сам не вимре*). А. Архангельська з цього приводу зазначає: «Специфіка медіафразеології виявляється також у відборі таких стійких висловів, котрі за своєю семантикою та внутрішньою формою співзвучні актуальним для сьогодення реаліям та явищам і сприяють реалізації основного принципу організації медіатексту через взаємодію стандарту (точніше – його порушення) та експресії» [Архангельська 2024, с. 12].

Також спостерігається активізація міфологічної свідомості як способу осмислення дійсності, заснованого на архетипах, символах, образах і міфах: в багатьох фольклорних текстах спостерігаємо відображення народних традицій, вірувань, архаїчних практик (*Не я б'ю – Байрактар б'є!*; *З бавовняним Спасом!*; *контотпські відьми працюють; оргія на Щекавиці/Лисій горі* (в разі ядерного удару по Києву), що стають, на думку Ж. Денисюк, «містком» між символічною реальністю інтернет-середовища з дійсною соціальною реальністю, а також є «транзитним полем», що полегшує переміщення нашої свідомості з однієї квазіреальності в іншу [Денисюк 2017, с. 367].

Аналіз малих фольклорних жанрів із погляду функційності спонукає нас апелювати до досліджень політичного та публічного дискурсів, в межах яких, зокрема, розроблялася така типологія цих мовних знаків. Наприклад, К. Серажим у дослідженні, присвяченому аналізу семіотичного простору політичного дискурсу, «Сучасна політична афористика: типологія, особливості функціонування» виділяє в підсистемі афористики три типи знаків з погляду їхніх функцій: знаки інтеграції, орієнтації та агональності. До знаків інтеграції належать заголовки, девізи, програмні заяви і гасла, інтенція яких полягає в об'єднанні та нахненні прихильників однієї ідеї; знаки орієнтації формують та обґрунтовують політичні позиції; знаки агональності (агресії) використовуються для боротьби з опонентами [Серажим 2005].

Більша частина нашої вибірки містить малі фольклорні тексти, які є елементами суспільно-політичного дискурсу, з поміж яких є знаки всіх трьох типів:

→ інтеграційні тексти (*Разом нас багато, нас не подолати!*; *Все буде Україна!*; *Україна була, є і буде!*, в яких особливого значення набуває експліцитна констатація єдності за допомогою лексем об'єднання: *нас, разом, все* (*об'єднання на рівні суб'єктів і об'єктів*), *була, є і буде* (*об'єднання в часовому вимірі*);

→ знаками орієнтації є, наприклад, вислови: *Україна починається з тебе!*; *Борітеся – поборете! Вам Бог помагає; В своїй хаті своя правда, і сила,*

і воля!; *Треба жити!*; *Лупайте сю скалу!* та ін.;

→ знаки агональності (агресії, боротьби) можуть включати ненормативну лексику (*Путін – х...ло!*; *Руський військовий корабель іди на х...!*), розмовну, знижену, сленгову (*На жаль, сьогодні Путін не здох; Боже, яке кончене!*) або бути вираженими літературною мовою (*Наша русофобія все ще недо-статня!*; *Україна – не Росія!*).

Разом з тим не всі тексти з нашої добірки належать до політичного дискурсу, тому їх функційна характеристика не може бути зведена до цих трьох груп. Чималу кількість в нашому матеріалі, наприклад, складають фразеорепліки, які використовуються в типових ситуаціях як реакція-відповідь або реакція-оцінка ситуації (*Це ж було вже; Пропало все; А нас то за що?*) і можуть бути елементами різних дискурсивних комунікацій. Це дозволяє трактувати їх як контакторегулювальні знаки, які мають на меті пом'якшити висловлювані претензії, зауваження та ін.

Висновки. Отже, фольклор в новітній період постає як динамічне культурне явище, що формується в умовах соціально-політичних криз і характеризується швидкою актуалізацією, інтенсивним функціонуванням у період активних подій та поступовим згасанням після їх завершення. Водночас такі тексти не зникають безслідно, а зберігаються в колективній пам'яті як символічні маркери історичного й політичного протистояння.

Малі фольклорні жанри, що виникають та функціонують в публічному просторі в останнє десятиліття, охоплюють різні жанрові різновиди: прислів'я, приказки, замовляння, слогани, заклики, фразеорепліки та ін. Дібрані тексти з погляду походження можна поділити на запозичені, новостворені, створені на основі вже наявних текстів та образів-символів та актуалізовані, а з погляду функції – на знаки інтеграції, орієнтації, агональності, контакторегулювальні знаки.

Фольклорні тексти, що виникають у період російсько-української війни, виконують не лише репрезентативну, а й важливу психоемоційну та соціокультурну функції. Вони слугують засобом емоційної підтримки та своєрідної арттерапії, сприяють консолідації суспільства, формуванню та посиленню національної ідентичності, а також виступають інструментом інформаційного спротиву. Через різні форми фольклору, в тому числі й посередництвом малих фольклорних жанрів, відбувається осмислення реальності та водночас актуалізація традиційної культурної спадщини в нових комунікативних умовах.

Таким чином, фольклор як фундамент національної культури не лише акумулює духовні цінності, історичний досвід і світоглядні орієнтири народу, а й виявляє його здатність до культурної адаптації та самоорганізації в кризових ситуаціях. А саме через фольклор найвиразніше проступають ключові риси національного характеру — почуття гумору, прагнення до свободи, стійкість і життєвостердність, що набувають особливої значущості в умовах воєнного протистояння.

Література

1. Архангельська А.М. До питання трансформаційного потенціалу фразеологічних одиниць в українському медіадискурсі. *Теорія лінгвістичних парадигм: зб. наук. праць*. Оломоуць, 2024. С. 10–41.
2. Броварець Т. «Кохайтеся, чорнобріві, та не з москалями»: фольклоризація Шевченкових рядків у воєнний час. *Російсько-українська війна в сучасному фольклорі: антропологічний вимір*. Київ: Вид-во ІМФЕ, 2025. С. 77–106.
3. Вахніна Л. Пісня «Ой у лузі червона калина» як вияв національної ідентичності та єднання українських біженців у країнах Європи. *Російсько-українська війна в сучасному фольклорі: антропологічний вимір*. Київ: Вид-во ІМФЕ, 2025. С. 43–50.
4. Вощенко В.Ю. Постфольклор як соціокультурний феномен мережевого суспільства. *Філософські обрії*. 2023. № 47. С. 61–68. DOI: 10.33989/2075–1443.2023.47.282558
5. Григоренко І., Воловенко І. Новітній український фольклор у мережевій комунікації: типологічні характеристики та тематика. *Intercultural Communication*. 2019. № 1(6). С. 37–52. DOI: 10.13166/inco/103643
6. Гундорова Т. «Конотопська відьма»: притча про війну, загрозу колонізації та малоросійський маскарад. Частина 1. *Український тиждень*. 18. 12. 2024 р. URL: <https://surl.li/satvdy> (дата звернення: 4.02.2026)
7. Денисюк Ж. Постфольклор інтернет-комунікації в аксіологічному вимірі. Київ: НАКККіМ, 2017. 408 с.
8. Калько В. Українські паремії як мовленнєві акти. *Studia Ukrainica Posnanensia, zeszyt. VIII/2. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu*, 2020. S. 33–44.
9. Кирилюк О.Л. Мова постфольклору в дискурсі інформаційної війни: концептуальні метафори, мему-концепти, ілюкутивний зміст. *Innovative pathway for the development of modern philological sciences in ukraine and eu countries: Scientific monograph*. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2022. Vol. 2. P. 212–242. doi:10.30525/978–9934–26–196–1–31
10. Кравченко О. Рецепція творчості українських письменників XIX ст. в інтернетному постфольклорі воєнного часу. *Слобожанська бесіда – 15. Лінгвістика тексту і вивчення української ментальності*. Полтава, 2022. С. 44–50. URL: <https://surl.li/bicsic> (дата звернення: 4.02.2026)
11. Кравченко О., Федотова Н. Мовна гра в інтернетних постфольклорних текстах періоду російсько-української війни. *Лінгвістика*. № 2 (46). 2022. С. 60–70.
12. Кузьменко О. «Ой у лузі червона калина»: або чому стрілецька пісня стала символом визвольної війни та маркером української ідентичності. *Народознавчі зошити*. 2022. № 3(165). С. 706–720.
13. Кузьменко О. Воєнний фольклор українців. *Без брому з Віталієм Ляскою*. 2023. URL: <https://surl.li/kulqkh> (дата звернення: 4.02.2026)
14. Кузьменко О. Як відреагувала народна творчість на російсько-українську війну, або чому «орк дивиться в Гаагу»? *Перелом: війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з історичками*. Кн. 3. Київ: Інститут історії України, 2023. С. 597–603.
15. Кузьменко О. Яким є образ «москаля» в українському фольклорі XX ст. та які етностереотипні риси росіяні досі актуальні? *Випробування вогнем. Війна за Незалежність України на цивілізаційній мані історії та глобальній сучасності*. Київ: ТОВ «Видавництво “Кліо”», 2025. С. 332–340.
16. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Т. 2. Київ: ВЦ «Академія», 2007. 624 с.
17. Мешков В. Стабілізовані й неологічні фразеологізми в українській політичній блогосфері. *Ucrainica X. Současná Ukrajínistika*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2020. S. 146–150.
18. Пашинська Л.М. Фразеологічні процеси в сучасній українській мові: навчально-методичний посібник для занять та самостійної роботи студентів. Київ: Вид. центр КНЛУ, 2025. 182 с.
19. Пашинська Л. Фразеологічні неологізми в сучасному українському мас-медійному дискурсі: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова. Київ, 2011. 20 с.
20. Пашинська Л. Основні напрями дослідження неофраземіки. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Випуск XV. Серія: Філологічні науки*. Бердянськ, 2018. С. 24–30.
21. Російсько-українська війна в сучасному фольклорі: антропологічний вимір. Колективна монографія. Київ: Вид-во ІМФЕ, 2025. 358 с.
22. Салтовська Н.В., Салтовська Д.О. Національні політичні гасла спротиву періоду повномасштабної агресії 2022 року. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Літературознавство, мовознавство, фольклористика*. 2022. Вип. 2. С. 68–71. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_LMF_2022_2_15
23. Серажим К. Сучасна політична афористика: типологія, особливості функціонування [Електронний ресурс]. Київ, 2005. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2040> (дата звернення: 4.02.2026)

24.

References

1. Arkhanhelska A.M. (2024) Do pytania transformatsiinoho potentsialu frazeolohichnykh odynyts v ukrainskomu mediadyskursi. [On the Transformational Potential of Phraseological Units in Ukrainian Media Discourse]. *Teoriia linhvistychnykh paradyhm: zb. nauk. prats*. Olomouts. S. 10–41 [in Ukrainian].
2. Brovarets T. (2025) «Kokhaitesia, chornobryvi, ta ne z moskaliamy»: folklorizatsiia Shevchenkovykh riadkiv u voiennyi chas. [Love one another, dark-browed maidens, but not with Muscovites]: The Folklorization of

Shevchenko's Lines in Wartime]. *Rosiisko-ukrainska viina v suchasnomu folklori: antropohichnyi vymir*. Kyiv: Vyd-vo IMFE. S. 77–106 [in Ukrainian].

3. Vakhnina L. (2025) Pisnia «Oi u luzi chervona kalyna» yak vyjav natsionalnoi identychnosti ta yednannia ukrainskykh bizhentsiv u krainakh Yevropy. [The Song “Oh, the Red Viburnum in the Meadow” as an Expression of National Identity and Unity among Ukrainian Refugees in European Countries]. *Rosiisko-ukrainska viina v suchasnomu folklori: antropohichnyi vymir*. Kyiv: Vyd-vo IMFE. S. 43–50 [in Ukrainian].

4. Voshchenko V.Yu. (2023) Postfolklor yak sotsiokulturnyi fenomen merezhevoho suspilstva. [Postfolklore as a Sociocultural Phenomenon of the Networked Society]. *Filosofski obrii*. № 47. S. 61–68. DOI: 10.33989/2075–1443.2023.47.282558 [in Ukrainian].

5. Hryhorenko I., Volovenko I. (2019) Novitnii ukrainskyi folklor u merezhvii komunikatsii: typohichni kharakterystyky ta tematyka. [Contemporary Ukrainian Folklore in Online Communication: Typological Characteristics and Themes]. *Intercultural Communication*. № 1(6). S. 37–52. DOI: 10.13166/inco/103643 [in Ukrainian].

6. Hundorova T. (2024) «Konotopska vidma»: prytcha pro viinu, zahrozu kolonizatsii ta malorosiiskyi maskarad. Chastyna 1. [“The Witch of Konotop”: A Parable about War, the Threat of Colonization, and the Little Russian Masquerade. Part 1]. *Ukrainskyi tyzhden*. 18. 12. 2024. URL: <https://surl.li/satvdy> [in Ukrainian].

7. Denysiuk Zh. (2017) Postfolklor internet-komunikatsii v aksiolohichnomu vymiri. [Postfolklore in Internet Communication: An Axiological Perspective]. Kyiv: NAKKKiM [in Ukrainian].

8. Kalko V. (2020) Ukrainski paremii yak movlenniivi akty. [Ukrainian Paroemias as Speech Acts]. *Studia Ukrainica Posnanensia*, zeszyt. VIII/2. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. S. 33–44 [in Ukrainian].

9. Kyrlyuk O.L. (2022) Mova postfolkloru v dyskursi informatsiinoi viiny: kontseptualni metafory, memy-kontsepty, illokutyvnyi zmist. [The Language of Postfolklore in the Discourse of Information Warfare: Conceptual Metaphors, Meme-Concepts, and Illocutionary Content]. *Innovative pathway for the development of modern philological sciences in ukraine and eu countries*: Scientific monograph. Riga, Latvia: Baltija Publishing. Vol. 2. P. 212–242. doi:10.30525/978–9934–26–196–1–31 [in Ukrainian].

10. Kravchenko O. (2022) Retseptsiia tvorchoosti ukrainskykh pysmennykiv XIX st. v internetnomu postfolklori voiennoho chasu. [The Reception of Nineteenth-Century Ukrainian Writers in Wartime Online Postfolklore]. *Slobozhanska beseda – 15. Lihvistyka tekstu i vyvchennia ukrainskoi mentalnosti*. Poltava. URL: <https://surl.li/bicsic> [in Ukrainian].

11. Kravchenko O., Fiedotova N. (2022) Movna hra v internetnykh postfolklornykh tekstakh periodu rosiisko-ukrainskoi viiny. [Language Play in Online Postfolklore during the Russo-Ukrainian War]. *Lihvistyka*. № 2 (46). S. 60–70 [in Ukrainian].

12. Kuzmenko O. (2022) «Oi u luzi chervona kalyna»: abo chomu striletska pisnia stala symvolom vyzvolnoi viiny ta markerom ukrainskoi identychnosti. [“Oh, the Red Viburnum in the Meadow”: Why a Sich Riflemen's Song Became a Symbol of the Liberation Struggle and a Marker of Ukrainian Identity]. *Narodoznavchi zoshyty*. № 3(165). S. 706–720 [in Ukrainian].

13. Kuzmenko O. (2023) Voiennyi folklor ukraintsiv. [Ukrainian Wartime Folklore]. *Bez bromu z Vitaliiem Liaskoiu*. URL: <https://surl.li/kulqkh> [in Ukrainian].

14. Kuzmenko O. (2023) Yak vidreahuvala narodna tvorchoist na rosiisko-ukrainsku viinu, abo chomu «ork dyvytsia v Haahu»? [How Folk Art Responded to the Russo-Ukrainian War, or Why the “Orc Looks to The Hague”]. *Perelom: viina Rosii proty Ukrainy u chasovykh plastakh i prostorakh mynuvshyny. Dialohy z istorychkamy*. Kn. 3. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy. S. 597–603 [in Ukrainian].

15. Kuzmenko O. (2025) Yakym ye obraz «moskalia» v ukrainskomu folklori XX st. ta yaki etnostereotypni rysy rosiian dosi aktualni? [The Image of the “Muscovite” in Twentieth-Century Ukrainian Folklore and the Ethnostereotypical Traits of Russians That Remain Relevant Today]. *Vyprobuvannia vohnem. Viina za Nezalezhnist Ukrainy na tsyvilizatsiinii mapi istorii ta hlobalnoi suchasnosti*. Kyiv: TOV «Vydavnytstvo “Klio”». S. 332–340 [in Ukrainian].

16. Literaturoznavcha entsyklopediia: U dvokh tomakh. [Encyclopedia of Literary Studies: In Two Volumes] T. 2. K: VTs «Akademiia», 2007 [in Ukrainian].

17. Mieshkov V. (2020) Stabilizovani y neolohichni frazeolohizmy v ukrainskii politychnii blohosferi. [Conventional and Neological Phraseological Units in the Ukrainian Political Blogosphere]. *Ucrainica X. Současna Ukrajiniistika*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. S. 146–150 [in Ukrainian].

18. Pashynska L.M. (2025) Frazeolohichni protsesy v suchasni ukrainskii movi: navchalno-metodychnyi posibnyk dlia zaniat ta samostiinoi roboty studentiv. [Phraseological Processes in the Modern Ukrainian Language: A Study Guide for Classroom and Independent Student Work]. Kyiv: Vyd. tsentr KNLU [in Ukrainian].

19. Pashynska L. (2011) Frazeolohichni neolohizmy v suchasnomu ukrainskomu mas-mediinomu dyskursi. Avtoref. dys. kand. filol. nauk. [Phraseological Neologisms in Contemporary Ukrainian Mass Media Discourse: Extended Abstract of the Candidate of Philological Sciences Dissertation (Specialty 10.02.01 – Ukrainian Language)]. Kyiv [in Ukrainian].

20. Pashynska L. (2018) Osnovni napriamy doslidzhennia neofrazemiky. [Main Directions in the Study of Neophraseology]. *Naukovi zapysky Berdianskoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu*. Vypusk XV. Serii: Filolohichni nauky. Berdiansk. S. 24–30 [in Ukrainian].

21. Rosiisko-ukrainska viina v suchasnomu folklori: antropolohichniy vymir. Kolektyvna monohrafiia. [The Russo-Ukrainian War in Contemporary Folklore: An Anthropological Perspective. Edited Volume]. Kyiv: Vyd-vo IMFE, 2025 [in Ukrainian].

22. Saltovska N.V., Saltovska D.O. (2022) Natsionalni politychni hasla sprotyvu periodu povnomasshtabnoi ahresii 2022 roku. [National Political Slogans of Resistance during the 2022 Full-Scale Invasion]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Literaturoznavstvo, movoznavstvo, folklorystyka*. Vyp. 2. S. 68–71. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_LMF_2022_2_15 [in Ukrainian].

23. Serazhym K. (2005) Suchasna politychna aforystyka: typolohiia, osoblyvosti funktsionuvannia. [Contemporary Political Aphorisms: Typology and Functional Characteristics] [Elektronnyi resurs]. Kyiv. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2040> [in Ukrainian].

SMALL FOLKLORE GENRES IN THE CONTEMPORARY UKRAINIAN MEDIA SPACE

Abstract. The article examines small folklore genres as a phenomenon of response to the socio-political upheavals and wartime events of the last decade, in particular to the full-scale Russian invasion of 2022. Folklore is viewed as a dynamic cultural mechanism for the accumulation and transmission of collective experience that becomes actualized in times of social crisis and performs therapeutic, mobilizing, integrative, and informational-resistance functions. The author demonstrates that oral and verbal-visual folk creativity in the form of proverbs, sayings, incantations, phrase-replies, slogans, and memes is rapidly actualized in the online environment and fulfills therapeutic, mobilizing, and informational roles: it helps society process collective trauma, ridicule the enemy, and sustain morale. The phenomena of repeated folklorization, reactualization, and borrowing are analyzed, tracing how traditional symbols and literary quotations (in particular those by T. Shevchenko) acquire new meanings within wartime discourse. The study also considers various types of small folklore genres and examples of popular phrases and memes (*«Russkii voiennyi korabel...»*; *«Dobroho vechora, my z Ukrainy!»*; *«Chyi Krym?»*) etc.) that illustrate different strategies of verbalizing events. Methodologically, the research relies on descriptive, contextual, semantic, and functional analysis; the material consists of texts recorded in public media discourse. A genre and functional classification of small folklore forms is proposed, distinguishing groups by origin (borrowed, newly created, derived from traditional texts, reactualized) and by function (integrative, orientational, agonistic, contact-regulating). The author emphasizes the role of the online environment in accelerating the circulation of folklore innovations and highlights the need to collect, describe, and analyze such texts as a source of socio-cultural memory. The findings confirm the role of folklore as a means of adaptation, identification, and collective memory.

Keywords: small folklore genres, media discourse, paremiology, phrase-replies, network folklore.

© Кузь Г., 2026 р.

Дата першого надходження рукопису до видання: 29.01.2026
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 26.02.2026
Дата публікації: 29.03.2026

Галина Кузь – кандидатка філологічних наук, доцентка Інституту україністики Пряшівського університету в Пряшеві; e-mail: kuz.halyna.cv@gmail.com; halyna.kuz@unipo.sk; <https://orcid.org/0000-0003-0075-4657>

Halyna Kuz – PhD (Philology), Associate Professor at the Department of Institute of Ukrainian, University of Presov; e-mail: kuz.halyna.cv@gmail.com halyna.kuz@unipo.sk, <https://orcid.org/0000-0003-0075-4657>